

Zdeněk Hrdina – Miroslav Kunt

Historie pamětních knih na železnici

Národní archiv, 10. března 2016

První nápad

STANIČNÍ KRONIKY. Když jsem jako přednosta stanice po vyhlášení mobilisace přišel poprvé do zdejšího průmyslového kraje, velmi mne tížila naprostá neznalost místních poměrů, závodů, které jsou ve styku se stanicí, jich způsobu výroby, rozsahu atd., tím více, že nastaly poměry neurované, stále se měnící vlivem války. Ježto předchůdce můj již dávno před mým příchodem byl odešel, musil jsem se podřízeného personálu vyptávat na údaje, jichž jsem potřeboval. Uvědomil jsem si, jak znamenitou pomůckou byla by mně i každému nástupci kniha, která by obsahovala historii stanice a ovšem také hospodářského života, který na stálý styk se železnicí je odkázán. Představoval jsem si, že by byly zaznamenány: údaje vzniku dotyčné trati, stanice se týkající, postupné změny stavební, zařízení pro větší výkonnost provozu, nejdůležitější personálie; postupný vznik závodů průmyslových, které podávají a přijímají pravidelně zásilky celovagonové, jejich případnou přeměnu výroby a pod. Dále statistická data služby komerční se týkající, pokud byla uveřejňována dříve ve výročních zprávách dráhy soukromé, nyní pak ve výkazech úkonů a pod. Obíral jsem se myšlenkou, že sám o takovou historii zdejší stanice se pokusím a sbíral jsem k tomu potřebný materiál. Při tom jsem přišel k překvapujícímu poznání, jak místní historik ve svých pracích kuse a nevšimavě odbýval dějiny dráhy, která celému kraji vtiskla svůj ráz, bez níž by město a okolí naprosto nemohly býti tím, čím jsou dnes. Prameny dob starších jsou velmi skrovné a zachovány jsou došud v paměti žijících starších občanů, se kterými také jednou zapadnou do hrobu. Není pochyby, že knihy zápisní, jaké mám na mysli poskytovaly by četbu poutavou a byly i důležitou pomůckou při rozličných akcích a projektech. Snad by se myšlenky mohlo ujmouti samo ministerstvo železnic, učiniti je obligatorním a vydati rámcový pokyn, jak knihy založiti a vésti. F. Bek.

- Uveřejnil časopis Železniční revue v roce 1919.
- Autorem přednosta stanice Chlumec nad Cidlinou František Bek (*1873).
- „Přitom jsem přišel k překvapujícímu poznání, jak místní historik ve svých pracích kuse a nevšimavě odbýval dějiny dráhy, která celému kraji vtiskla svůj ráz, bez níž by město a okolí naprosto nemohly býti tím, čím jsou dnes.“
- „Snad by se myšlenky mohlo ujmouti samo ministerstvo železnic, učiniti je obligatorním a vydati rámcový pokyn, jak knihy založiti a vésti.“

Výnos Ministerstva železnic

- Začal vznikat v dubnu 1923 a je inspirován zákonem č. 211/1921 Sb., o pamětních knihách obecních a zejména jeho prováděcím nařízením č. 211/1921 Sb. (některé věty doslovně přejímá).
- Součástí výnosu je „sebrání pamětí na dobu převratu“, jehož pětileté výročí mohlo být impulsem k vydání výnosu.
- Vydán pod čj. MŽ 27291/23-I/2 dne 17. října 1923, podepsán ministrem Jiřím Stříbrným.
- Spis ministerstva se ztratil, podle útvaru lze autorství připsat Jindřichu Šindelářovi (*1879 - +1937), organizátorovi Československého železničního archivu.

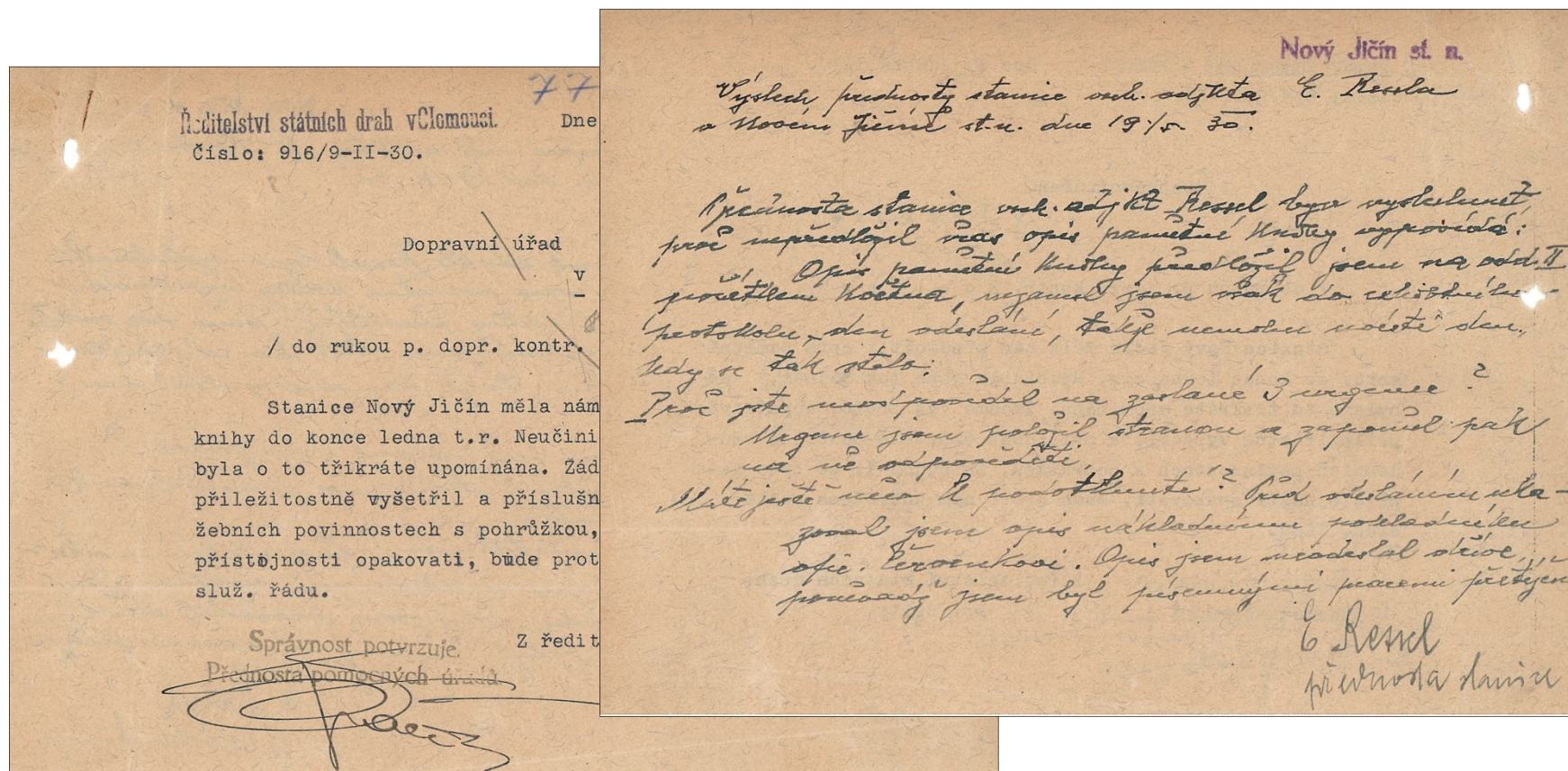
Číslo	Došlo dne	Jméno podatele, číslo a den podání	Přílohy	O b s a h	Vztahuje se
27291	24/4.	J. Stříbrný		Pamětní knihy na železničnické ústředí	78448/23 341/25 10/21/25 341/25 20796/

Klíčová ustanovení výnosu

- Traťové úseky jednotlivým dopravním a staničním úřadům stanoví ředitelství státních drah, vedení pamětních knih je povinné.
- Stanice zaznamenávají i události ostatních služeben v přiděleném úseku (výtopny, odbory pro udržování dráhy aj.).
- Přikládají se dle možnosti i originály dokumentů a fotografie.
- U obcí nad 10 tisíc obyvatel jen události služební, ostatní zaznamenávají pamětní knihy obecní.
- Pamětní knihy jsou důvěrné, mohou do nich nahlížet jen orgány ředitelství nebo osoby se svolením ředitelství.
- „Aby paměti byly i v opisech zachovány, zašlou všechny dopravní (staniční) úřady do 15. ledna každého roku opisy záznamů za minulý rok ředitelství, oddělení II, které je srovná dle tratí a zašle do konce ledna čsl. železničnímu archivu v ministerstvu železnic na uschování.“
- „Při zrušení stanice odvede se pamětní kniha prostřednictvím nadřízeného ředitelství čsl. železničnímu archivu; ředitelství pak rozdělí oblast, o níž zrušená stanice vedla záznamy, na sousední stanice.“

Povinné vedení pamětních knih

- Kontrola ze strany orgánů ředitelství (dopravních kontrolorů), vymáhání zápisů pod pohružkou disciplinárního řízení.

Význam opisů, rozšíření kronik

RIADITEĽSTVO ŠTÁTNYCH ŽELEZNÍC V KOŠICIACH.

Čís. 20167-II-28. V Košiciach, dňa 3. marca 1928.

Pri odpovedi odvolajte sa na tu uvedené číslo.
O každej veci píšete osobitne.

Vec: Pamätné knihy žel.úradov.

Odpoveď k čís. _____ zo dňa _____ 1928

Prílohy: _____

MINISTERSTVO ŽELEZNIC ČESKOSLOVENSKEJ REPUBLIKY
DOŠLO: -8. III. 1928 Č. 12215 PRÍL. ✓

Ministerstvo železníc

v P r a h e .

Žiadame o zaslanie nám, pre krátku dobu, opisov záznamov pamätnej knihy staničných úradov Jasína a Sučany za roky 1923 až 1926.

Povodné knihy ztratili sa uložením medzi spisami, ktoré boli škartované.

Po založení pamätnej knihy zo schádzajúcimi časťkami opisy vrátíme.

Riaditeľ čsl. štát. železníc :

Solansky

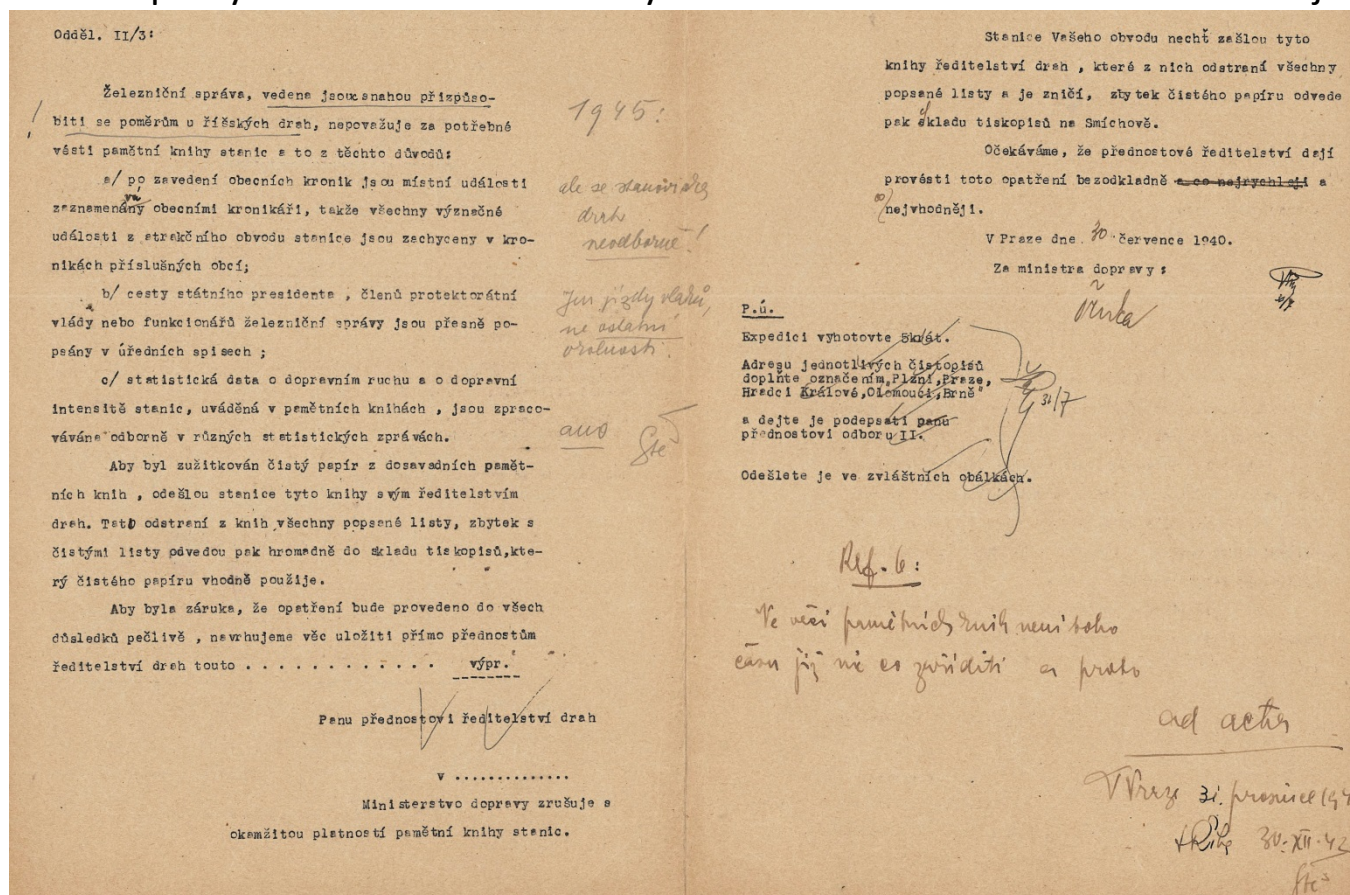
I 3

/Scob. vz. č. 366/I. — Ath., Košice V. 1927.

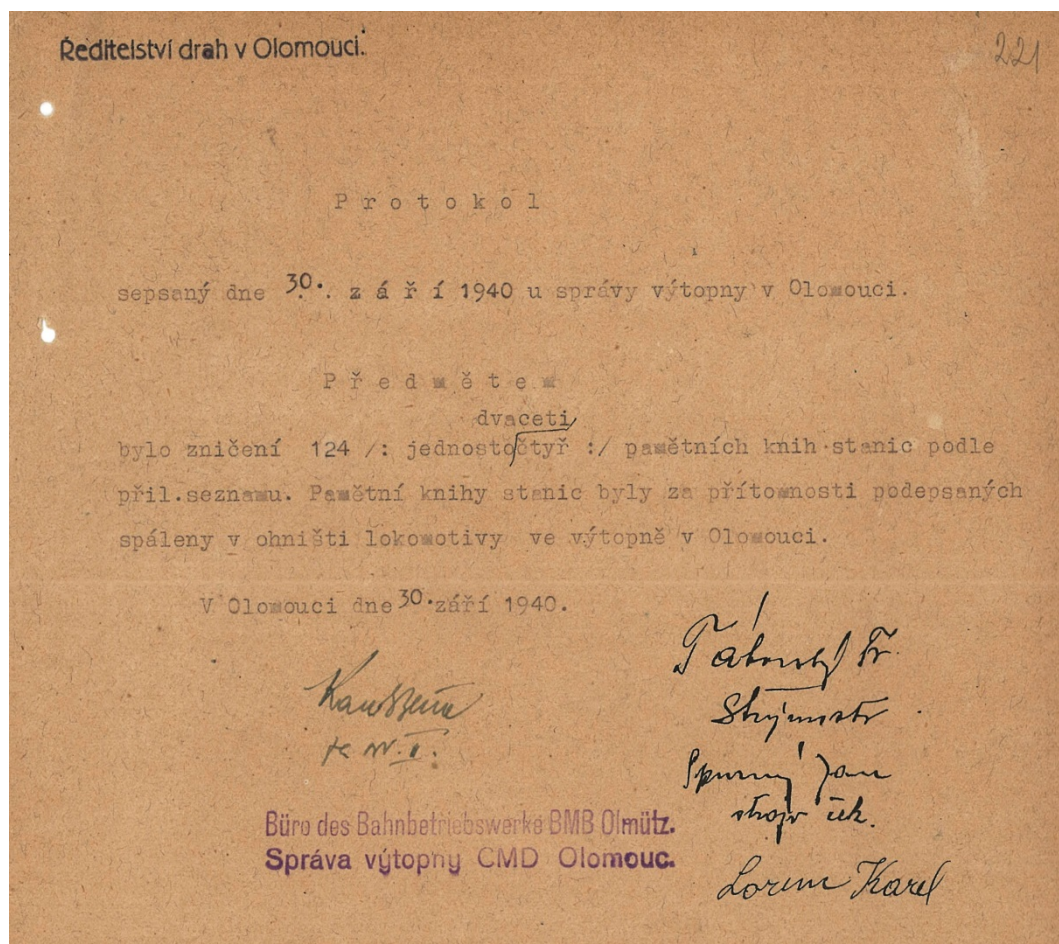
- Opis sloužil jako podklad pro obnovení pamětní knihy v případě zničení originálu.
- V letech 1930-1931 zavedeny kroniky v ústavech nemocenské pokladny ČSD (J. Šindelář byl předsedou dozorní rady nemocenské pokladny)

Zničení originálů v Protektorátu

- Nařízení říšského protektora z června 1940: odstranění upomínek na republiku, ještě v červnu originály kronik staženy ze stanic na ředitelství a založení nových kronik od 15. března 1939.
- Ministerstvo dopravy vedení kronik zrušilo výnosem z 30. července 1940 a nařídilo je zničit.

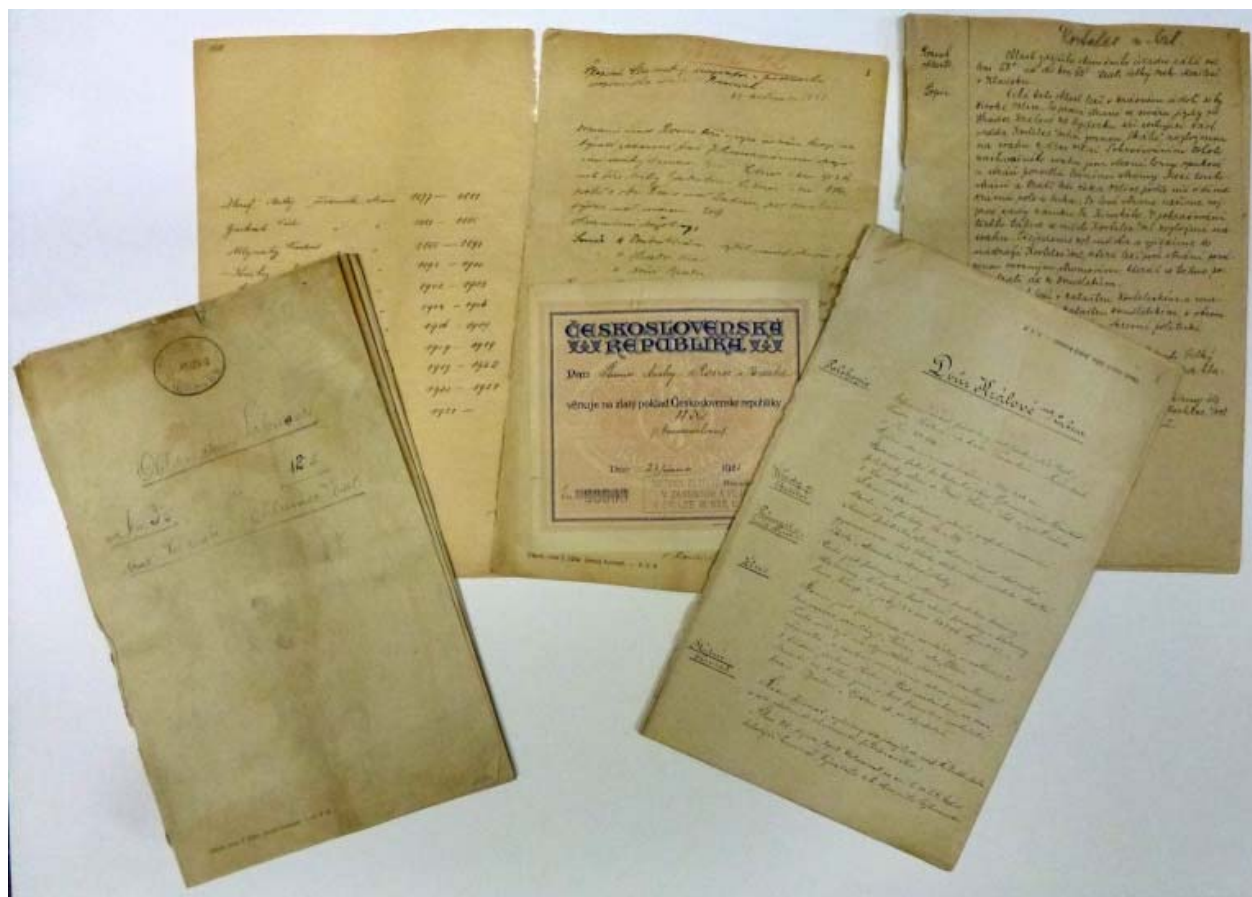

Zničení originálů v Protektorátu

- Protokol o spálení kronik u Ředitelství drah v Olomouci z 30. září 1940.

Zničení originálů v Protektorátu

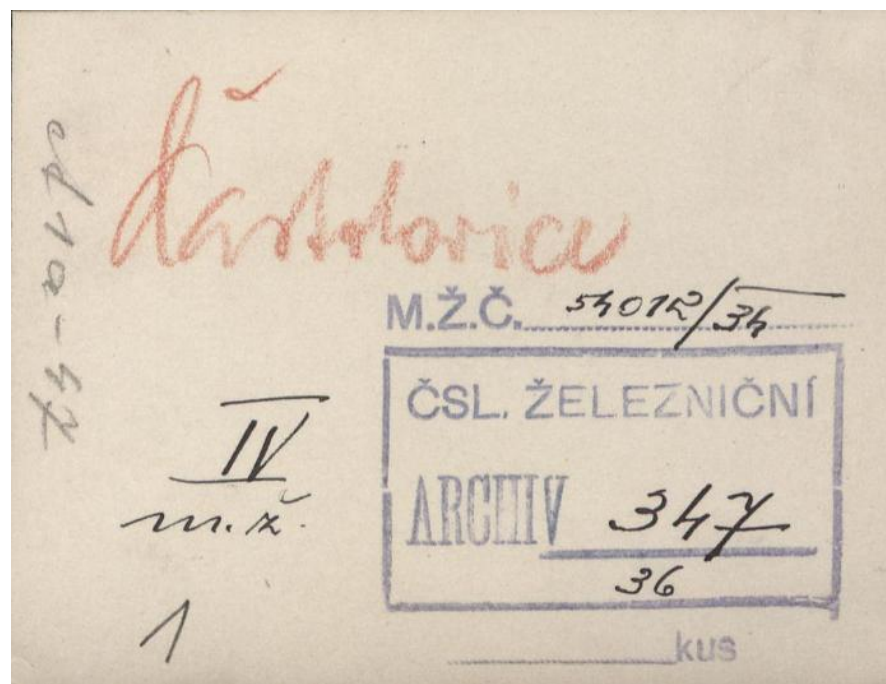
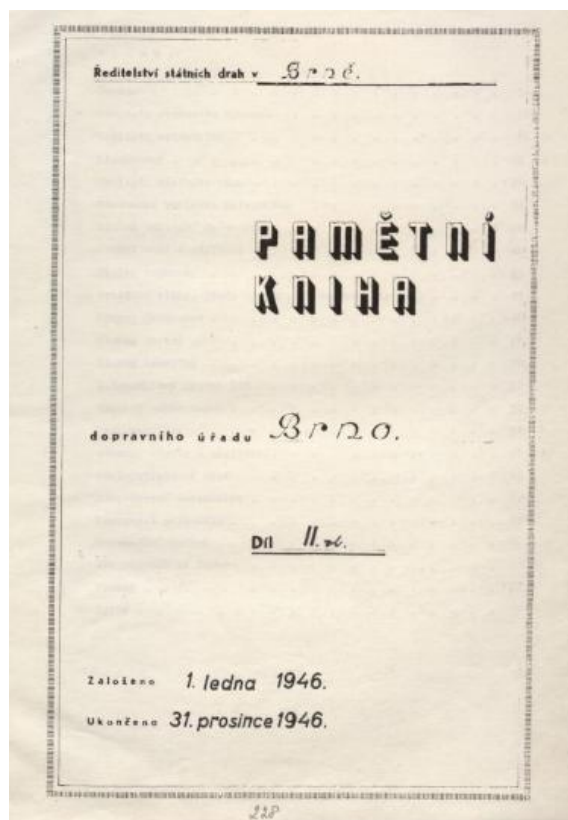
- Zbytky pamětních knih (po odevzdání čistého papíru do skladu tiskopisů) použité jako distanční vložky do spisů ředitelství Hradec Králové.
- 15 ks nalezeno před několika lety při zpracování archiválií ČD v Praze-Libni (dnes v SOA Praha).

Obnovení pamětních knih

- Ihned po osvobození 1. června 1945 návrh archiváře Miloslava Štěpána (*1891 - +1956), který vychází z výnosu z roku 1923; změny:
 - při zrušení stanice se odevzdává kronika stanici, která převezme největší část obvodu stanice zrušené,
 - zavádí se zvláštní tiskopisy pro pamětní knihy,
 - železniční archiv vydá opisy pro obnovení zničených knih (nabídnuto i Povereníctvu dopravy a veřejných prác v Bratislave),
 - pokud se zachovaly, budou staré kroniky tvořit přílohu nové,
 - zaznamenání událostí osvobození a bojů - akce na sběr dokladů o osvobození a obsazení stanic včetně zákazu skartace telefonních a telegrafních zápisníků z doby bojů (příloha originálu kroniky),
 - odevzdání úvodní části do prosince 1945,
 - zasílání opisů Železničnímu archivu ředitelstvími do 10. února každého roku.
- Mírně upravený výnos publikován v Úředním věstníku ministerstva dopravy v červnu 1947.

Pamětní knihy v železničním archivu

- Zakládání opisů, vkládány i jinak získané přílohy (fotografie, materiály z obsazení tratí), připuštění ponechání předválečných opisů u originálu.

Pamětní knihy neželezniční

- Zaváděny v roce 1948, publikovány v Úředním věstníku:
 - květen - automobilové správy ČSD (od roku 1949 ČSAD),
 - červen - novostavby ČSD,
 - listopad - státní civilní letiště (pamětní knihy podle instrukce Ministerstva veřejných prací z roku 1935 měly být použity již jen pro podpisy osobností).
- Začátkem roku 1949 doporučeno zavedení kronik u státních plavebních podniků.

Dobrovolné vedení pamětních knih

- Se vznikem národních dopravních podniků (1949) úpadek vedení kronik.
- Teprve po vzniku Ministerstva železnic (1952) znovu iniciováno.
- Nový pokyn 1953 (autor M. Štěpán): vedení kronik „**na základě dobrovolnosti zpracovatelů**“.
- Vznik podnikových archivů správ drah (1952), které měly dbát o kronikářství a ukládat opisy počínaje rokem 1953.
- Doplnění zápisů z let 1949-1952 (zasílány ještě ústřednímu archivu).
- Kroniky již mohly vést nejen stanice, ale všechny služebny (depa, traťové distance, správy drah aj.).
- Vysvětlující dopis M. Štěpána ohledně dobrovolnosti vedení:

„...sice ruší důslednou závaznost dosavadních směrnic (...), ale zároveň prohlašuje tyto směrnice za pokyn.“

Úpadek a snahy (České země!)

- V polovině 50. let vedlo kroniky 80 % stanic u bratislavské, plzeňské a ostravské dráhy, u ostatních (košické, pražské a ústecké) problematické.
- Se zánikem Ústředního dopravního archivu opisy kronik předány Státnímu ústřednímu archivu (odvezeny dne 7. března 1962).
- Např. opisy kronik v podnikovém archivu Správy Severozápadní dráhy (dnes SOA Praha) končí v 60. letech, nejnovější je Jilemnice (1977).
- Snaha o obnovu: iniciativa Ing. Emila Hrabánka z Nymburka ve spolupráci s archivářem Správy Severozápadní dráhy Josefem Masojídkem - seminář 1985/1986, připraven i návrh pro věstník dráhy, poslední návrh podzim 1989.
- V Česku neexistuje přehled originálů v „terénu“, při rušení stanic zejména v letech 1998-2000 řada zničena nebo je v soukromých rukou.

Národní archiv, 10. března 2016

ČSD Žacléř.
41 145

Věc: Pamětní kniha
opis zaslán.

K Vaši urgenci sdělujeme: Předešlý náčelník sdělil, že
vakátní hlášení zaslal, protože se ve zdejší stanici za uvedená
léta nestalo nic, co by mělo význam pro pamětní knihu.

ČSD Žacléř:
podpis nečitelný,
náčelník stanice.

Děkujeme za pozornost

Článek o kronikách v Železničáři Severozápadní dráhy mezi námi vyvolal diskusi. Pro mne nejsou kroniky nic nového. Myslím, že byla škoda, že se vyřazovaly a pálily jako přežitek i s fotkami, někde je zničili Němci. Ale co je důležité:
Změnilo se něco na postojích soudruhů na ředitelstvích drah správách drah a nových provozních oddílech ? To by bylo moc důležité.

Z dopisu bývalého železničáře, 1986

Kontakt:

Zdeněk Hrdina: zdenekhrdina@centrum.cz

Miroslav Kunt: miroslav.kunt@nacr.cz